

**Kommentarmaterial till
kursplanen i samiska**

Skolverket

Kommentarmaterial till kursplanen i samiska

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Tel: 08-598 191 90
Fax: 08-598 191 91
E-post: order.fritzes@nj.se
www.fritzes.se

ISBN: 978-91-38325-73-5
Form: Ordförrådet AB
Tryckt hos ett klimatneutralt företag
– Edita, Västerås 2011
Stockholm 2011

Innehåll

Inledning	4
En samlad läroplan.....	4
Kursplanens olika delar och kunskapskrav.....	4
Kommentarer till kursplanen i samiska	6
Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen.....	6
Syftet	6
Det centrala innehållet	10
Läsa och skriva	11
Tala, lyssna och samtala	15
Texter	18
Språkbruk	20
Samisk kultur	21
Kunskapskraven.....	25
Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven	29

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial som riktar sig till lärare och rektorer. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texterna i kursplanerna. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och hur kunskapskraven är konstruerade.

Här nedan kommer först en övergripande beskrivning av den samlade läroplanen. Därefter följer kommentarmaterialet kursplanernas struktur för att det ska vara lätt att hitta och orientera sig i texten. *Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.*

En samlad läroplan

Från och med läsåret 2011/12 har alla obligatoriska skolformer, det vill säga grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan, var sin samlad läroplan.

Läroplanerna består av tre delar. Den första delen beskriver skolans värdegrund och uppdrag, medan den andra delen innehåller övergripande mål och riktlinjer för utbildningen. Dessa delar är i princip likadana för alla obligatoriska skolformer. Läroplanens tredje del innehåller kursplaner för alla ämnen. Kursplanerna är indelade i avsnitten syfte och centralt innehåll och kompletteras med kunskapskrav för de olika ämnena.

För att förstå undervisningens uppdrag är det angeläget att läsa den samlade läroplanen som en helhet. Det är också viktigt att förstå relationen mellan kursplanens olika delar.

Kursplanens olika delar och kunskapskrav

Syftets uppbyggnad

Varje kursplan inleds med en kort motivering till att det enskilda ämnet finns i skolan. Därefter anges syftena med undervisningen i ämnet. Syftestexten är formulerad så att det tydligt framgår vilket ansvar undervisningen har för att eleverna ska kunna utveckla de kunskaper och förmågor som anges.

Texten avslutas med ett antal långsiktiga mål som är uttryckta som ämnesspecifika förmågor. Dessa gäller för alla årskurser och ligger till grund för kunskapskraven. Målen sätter ingen begränsning för elevernas kunskapsutveckling – det går alltså inte att betrakta dem som något som slutgiltigt kan uppnås.

Det centrala innehållets uppbyggnad

I det centrala innehållet anges vad som ska behandlas i undervisningen. Innehållet är indelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal punkter. Kunskapsområdena behöver inte motsvara arbetsområden i undervisningen, utan de är enbart ett sätt att strukturera innehållet i ämnet. Hur de olika innehållspunkterna hanteras i relation till varandra är något som lärare tillsammans med elever måste avgöra. Det centrala innehållet säger heller ingenting om hur mycket undervisningstid som ska ägnas åt de olika punkterna.

Det är viktigt att understryka att det centrala innehållet inte behöver utgöra allt innehåll i undervisningen. Det finns alltid möjlighet för läraren att komplettera med ytterligare innehåll utifrån elevernas behov och intresse.

Kunskapskraven

Kursplanerna kompletteras med kunskapskrav i de olika ämnena. Kunskapskraven är konstruerade utifrån ämnets långsiktiga mål och centrala innehåll. De beskriver den lägsta godtagbara kunskapsnivån för en elev i årskurs 3 och anger den kunskapsnivå som krävs för betygen A, C respektive E i årskurs 6 och 9.

I årskurs 3 finns det kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnena matematik, svenska, svenska som andraspråk samt de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena. I årskurs 6 finns kunskapskrav i samtliga ämnen utom moderna språk. I årskurs 9 finns kunskapskrav i alla ämnen.

I specialskolan och sameskolan ser det delvis annorlunda ut än i grundskolan.

- I specialskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 4 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 7 och 10. Specialskolan har också kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade i årskurs 4.
- I sameskolan finns kunskapskrav för lägsta godtagbara kunskaper i årskurs 3 samt kunskapskrav för betygen A, C och E i årskurs 6.

Kommentarer till kursplanen i samiska

Förändringar jämfört med den tidigare kursplanen

Den nya kursplanen i samiska skiljer sig inte i grunden från den tidigare i synen på ämnet. Ämnets två ben, språk och kultur, är fortfarande tydligt framlyfta.

Textmassan i den nya kursplanen är däremot betydligt mindre i omfattning än tidigare. I den förra kursplanen fanns ett stort antal skrivningar om att eleverna skulle utveckla en interkulturell kompetens. Den typen av skrivningar, som bland annat handlar om att kunna samspela i möten med andra utifrån kunskap om likheter och olikheter i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia, finns inte längre med i kursplanen. I stället återfinns de i den samlade läroplanens andra del, och därmed tydliggörs att de är ett uppdrag för hela skolväsendet.

I den nya kursplanen är de långsiktiga målen, till skillnad från i tidigare kursplan, desamma för samiska som förstaspråk och samiska som andraspråk. Förmågorna i de långsiktiga målen är formulerade så att de går att utveckla oavsett om man är nybörjare eller har goda kunskaper i samiska och därför är de giltiga för alla elever, oavsett språkförmåga.

SYFTET

Syftestexten i samiska tecknar bilden av ett ämne som ger eleverna möjlighet att utvecklas till flerspråkiga individer med flerkulturell identitet. Det blir möjligt genom att eleverna i undervisningen utvecklar kunskaper i och om det samiska språket och om den samiska kulturen. Språket är en viktig kulturbärare som uttrycker gemensamma erfarenheter, värden och kunskaper och förenar samerna tvärs över gränserna i Sápmi/Sábme/Saepmie. Samiska är numera ett officiellt minoritetsspråk i Sverige och alla har rätt att använda samiska vid kontakter med myndigheter i förvaltningsområdet.

Funktionell tvåspråkighet

Kursplanen anger att eleverna genom undervisningen i samiska ska ges möjlighet att utveckla en *funktionell tvåspråkighet*. Detta innebär att eleverna ska kunna använda både samiska och svenska när de kommunicerar med andra, beroende på vilken situation de befinner sig i. Det är en förmåga som gör det möjligt att röra sig mellan olika sociala och kulturella sammanhang och förflytta sig mellan olika arbetsmarknader och utbildningssammanhang. Att ha utvecklat en sådan funktionell tvåspråkighet skänker individen stor trygghet och säkerhet, och bidrar till att han eller hon kan utveckla *sin förståelse av omvärlden*.

Identitet

Kursplanen anger vidare att eleverna genom undervisningen ska ges möjlighet att utveckla *sin identitet*. Det innebär att undervisningen ska stödja elevernas identitetsutveckling, i nära samspel med deras språkutveckling. I sammanhanget är det viktigt att betona att en människas kulturella identitet är flerdimensionell och ofta präglad av tillhörighet till flera kulturer. I ämnet samiska får eleverna möjlighet att utveckla en identitet på sina egna villkor. Det är betydelsefullt att detta är en identitet som eleven själv har definierat, och som hon eller han har möjlighet att reflektera medvetet över.

De elever som inte går i sameskolan har också en möjlighet att möta ett innehåll som kan bidra till deras identitetsutveckling. Samma kursplan används i den integrerade undervisningen på grundskolan, liksom i modersmålsundervisningen i samiska. Samiska elever finns över stora delar av landet och med stöd av bland annat språklagen har alla samiska elever rätt till undervisning i samiska, oavsett hur många de är eller vilken skola de går i. För dessa elever kan undervisningen i samiska, förutom språkkunskaper, bidra till en känsla av tillhörighet och samhörighet. Eleverna har därmed en möjlighet att utveckla sin samiska identitet, även om det kan vara svårt för dem att uppnå en funktionell tvåspråkighet.

Intresse för samiska

Kursplanen anger att undervisningen ska stimulera elevernas *intresse för att läsa, skriva och samtala på samiska*. Intresse är grundläggande för att vilja närma sig språket. Genom intresse ökar förutsättningarna att tillägna sig innehållet i undervisningen och viljan att lära på egen hand. Att unga människor utvecklar intresse för samiska är betydelsefullt för att språket ska fortsätta att användas, utvecklas och vara livskraftigt – i den privata sfären såväl som i samhälls- och arbetslivet.

Samiska texter, bilder, filmer och musik

I undervisningen ska eleverna möta *samiska texter i olika genrer*, den muntliga berättartraditionen samt *bilder, filmer och musik med anknytning till samiska traditioner och uttrycksformer*. Genom mötet med samiska texter, bilder, filmer och musik ges eleverna möjlighet att utveckla både sitt språk, sin identitet och sin förståelse av den språkliga och kulturella mångfalden i det samiska samhället. Att eleverna får möta texter ur olika genrer är viktigt för att de ska ges möjlighet att utveckla en bred språklig repertoar och förmåga att uttrycka sig tydligt i olika sammanhang. Kunskaper om den egna samiska bakgrunden kan bidra till att eleverna utvecklar förmågan att göra jämförelser mellan olika kulturer och därmed en större förståelse för sin egen livssituation. Genom den typen av interkulturella erfarenheter utvecklas elevernas kunskaper om vad som är accepterade koder och värderingar i andra kulturer. Detta kan på sikt leda till tolerans och förståelse för andra människor, en interkulturell medvetenhet och en upplevelse av ökad delaktighet i samhället.

Talad samiska i olika former

Kursplanen anger att eleverna ska ges möjlighet att möta och utveckla kunskaper om *nord-, lule- och sydsamiska varieteter i talad form*. I Sverige indelas samiskan i dessa tre huvudvarieteter, var och en med sin egen ortografi. Genom mötet med olika samiska varieteter får eleverna ökad kunskap om de områden i Sápmi/Sábme/Saepmie där den egna varieteten inte talas, och större förutsättningar att urskilja likheter och olikheter i kultur, seder och bruk. Därigenom får de också en möjlighet att bekanta sig med och utvidga sin förståelse av den språkliga mångfalden i det samiska samhället.

Tilltro och språklig säkerhet

Undervisningen i samiska syftar till att eleverna ska utveckla *tilltro till sin förmåga att uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften*. Kursplanen lyfter fram vikten av tilltro eftersom detta är grundläggande för att våga uttrycka sig. Att ha modet att använda språket är en förutsättning för att utveckla nya kunskaper om det. Genom att utforska och utveckla en repertoar av olika språkliga roller kan eleverna bli bättre på att formulera sig. Därigenom får de en större möjlighet att uttrycka sina egna meningar och åsikter. Den som har utvecklat tilltro till sin förmåga att kommunicera får lättare att möta nya människor och platser, och därigenom lämna invanda språkliga miljöer. Trygghet och språklig säkerhet gör också att man kan vara den man är på fler än ett språk.

Kursplanen anger även att eleverna ska utveckla en *språklig säkerhet i tal och skrift* samt kunskaper om *hur man formulerar egna åsikter och tankar i tal och skrift*. Många elever känner tilltro och säkerhet när de samtalar om känslor och erfarenheter i den privata sfären, men däremot större osäkerhet när de uttrycker sig på samiska i offentliga miljöer. Genom att sätta ord på egna åsikter, tankar och upplevelser kan eleverna utveckla en större språklig repertoar för att kommunicera i både informella och formella sammanhang. Insikter i hur språkbruk varierar ökar ytterligare deras möjligheter att medvetet kunna anpassa språkbruket. Därför anger kursplanen att eleverna ska ges möjlighet att utveckla en medvetenhet om *hur språkbruket varierar beroende på situation och sociala sammanhang*.

Ett av de långsiktiga målen i kursplanen anger att eleverna ska utveckla förmågan att *urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer*. Eleverna behöver utveckla kunskaper om det mer formella skriftspråket, eftersom deras muntliga språk ofta skiljer sig från detta. Med hjälp av kunskaper om språkets form kan eleverna utveckla förmågan att uttrycka sig och kommunicera med precision i allt mer avancerade och krävande sammanhang. Kunskaper om språkets struktur och normer ska därmed inte ses som ett mål i sig, utan som ett hjälpmedel för att kunna uttrycka det man vill.

Jämförelser mellan samiskan och andra språk

Ett syfte med undervisningen är att eleverna ska utveckla kunskaper för att kunna *göra jämförelser mellan samiskan och andra språk*. Förmågan att göra jämförelser mellan olika språk utvecklar elevernas medvetenhet om språks uppbyggnad och strukturella drag. Att kunna jämföra utvecklar också en generell lärandekompetens genom att

eleverna lär sig att sätta saker i relation till varandra. I ämnet ska eleverna utgå från samiskan, och jämförelserna kan omfatta språk som ligger nära eleven. Det kan till exempel vara svenska och norska, eller engelska om eleverna är intresserade av detta. Sådana jämförelser gör det möjligt att urskilja olikheter i form och struktur, men också i språkbruk och ordval – vad som utgör en del av språkets kulturella dimension. Jämförelserna stärker elevernas språkliga och kulturella utveckling samt deras utveckling mot funktionell tvåspråkighet.

Samiskans historia och utveckling

I undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om *det samiska språkets historia och utveckling*. Dessa kunskaper fördjupar förståelsen av samiskan som språk och ger eleverna en ökad möjlighet att förstå den samiska folkgruppens historiska och kulturella utveckling. Språket har utvecklats utifrån den miljö, den omgivning och de näringar som funnits där samer har levt. Samiskan har också utvecklats genom möten med andra folk- och språkgrupper. Ord- och begreppsförråd, liksom bruk av talesätt och idiomatik, speglar därigenom den samiska kulturens utveckling.

Språklig utveckling ska inte enbart betraktas ur ett historiskt perspektiv utan det är en ständigt pågående process. Tillkomsten av ett samiskt skriftspråk, samiskans status som officiellt minoritetsspråk och den digitala utvecklingen har skapat nya trender och behov i språket. Genom att eleverna får möjlighet att urskilja denna utveckling ökar deras språkliga medvetenhet.

Historia, näringar, traditioner och samhällsstrukturer

Kursplanen anger att eleverna ska ges möjlighet att utveckla kunskaper om *samisk historia, samiska näringar och traditioner* samt om *samiska samhällsstrukturer*. Det innebär att eleverna ska utveckla kunskaper om och en förståelse av det nutida samiska samhället i ett historiskt perspektiv. Det här syftet knyter an till läroplanens andra del. Där anges att eleverna genom ett historiskt perspektiv kan utveckla ”en förståelse för samtiden och en beredskap inför framtiden”. Kunskaper om samiska samhällsstrukturer är av vikt både ur demokratisk synvinkel och för att stärka samiska samhällsinstitutioner inför framtiden.

I anslutning till detta syfte ska eleverna ges möjligheter att utveckla förmågan att *reflektera över sociala, historiska och kulturella företeelser i det samiska samhället*. Kunskaper om det egna kulturarvet kan ge eleverna ökad självkänsla och en större trygghet, något som kan bidra till utvecklingen av deras personliga och kulturella identitet.

De långsiktiga målen

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. De är formulerade som förmågor som undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla. Förmågorna ligger till grund för kunskapskraven i ämnet och kommenteras även längre fram i avsnittet ”Kunskapskraven”.

DET CENTRALA INNEHÅLLET

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Innehållet är indelat i kunskapsområden som tillsammans ringar in centrala delar av ämnet. Kunskapsområdena bör inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpliga för att uppnå syftet med undervisningen.

Varje kunskapsområde består av ett antal punkter. Dessa ska inte uppfattas som att de alltid ska väga lika tungt i undervisningen. Innehållspunkterna ska snarare uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt. Det centrala innehållet är strukturerat så att det visar på en progression. Det innebär att innehållet vidgas och fördjupas upp genom årskurserna.

Det centrala innehållet i samiska

Indelningen av kunskapsområden i det centrala innehållet i samiska är inte helt enkel att göra. Vilka områden man än väljer ut så tenderar innehållsbeskrivningarna att överlappa varandra. Språkbruk är till exempel något som med nödvändighet ingår i alla områden. Det är inte möjligt att läsa och skriva utan att bruka språket och det finns inte heller några texter som skapas utan språk. Indelningarna bör därför i första hand ses som ett sätt att strukturera och presentera innehållet i undervisningen på, och inte som enskilda undervisningsmoment.

Samiska som förstaspråk respektive andraspråk

Det finns ett centralt innehåll för samiska som förstaspråk och ett för samiska som andraspråk. Det finns ingen reglering för vilka elever som ska tillhöra vilken nivå utan det får avgöras på varje enskild skola och från fall till fall. Emellertid förutsätter innehållet för samiska som förstaspråk att eleverna har goda kunskaper i samiska vid skolstarten. Det centrala innehållet i samiska som andraspråk startar på nybörjarnivå, men det kan också användas för elever som har vissa kunskaper i samiska. Ambitionen i kursplanen är att ge alla elever med samisk bakgrund en gemensam kunskapsbas. Kunskapskraven skiljer sig dock åt mellan första- och andraspråk, med avseende på bedömningen av elevens muntliga och skriftliga språkfärdighet.

De två kunskapsområdena ”Texter” och ”Samisk kultur” är identiska för första- respektive andraspråk eftersom de går att arbeta med oberoende av elevens språkförmåga. Kunskapsområdena ”Läsa och skriva”, ”Tala, lyssna och samtala” och ”Språkbruk” skiljer sig emellertid åt mellan första- och andraspråk, eftersom innehållet till stor del utgår från elevernas olika språkfärdigheter vid skolstarten. I de högre årskurserna sammanfaller dock det centrala innehållet i dessa kunskapsområden i princip helt för de båda elevgrupperna.

Exempel i innehållet

Under rubriken Centralt innehåll förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållet, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Till exempel anges i årskurserna 7–9 att eleverna ska möta innehållet *beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar och arbetsbeskrivningar*.

Det innebär att beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter är obligatoriskt innehåll under årskurserna 7–9. Men likaväl som att möta tidningsartiklar och arbetsbeskrivningar kan eleverna möta debattinlägg och instruktionsmanualer, eller några helt andra beskrivande, förklarande, instruerande eller argumenterande texter.

Läsa och skriva

Innehållet i kunskapsområdet ”Läsa och skriva” skapar en grund för elevernas läs- och skrivutveckling. Att kunna läsa och skriva är en förutsättning för fortsatt lärande och en källa till lust och glädje. Läsande och skrivande gör det möjligt att framföra egna åsikter och argument eller ta del av andras, och mötet med litteraturen bidrar till utvecklingen av en personlig och kulturell identitet.

Lässtrategier

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk</i>	Lässtrategier för att förstå och tolka texter samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll.	Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna.	Lässtrategier för att tolka och analysera texter från olika medier.
<i>Samiska som andraspråk</i>	Lässtrategier för att förstå och tolka texter.	Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll.	Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna.

Lässtrategier är ett centralt innehåll genom alla årskurser i grundskolan. Undervisningen i samiska ska hjälpa eleverna att utveckla strategier för att underlätta och förstärka förståelsen av vad de läser, till exempel att ställa frågor till texten, jämföra det lästa med egna erfarenheter eller prata med andra om sina läsupplevelser. Progressionen går från nybörjaren som ska ”knäcka koden” och tolka och förstå innehållet i de texter hon eller han möter till den lite mer erfarna läsaren som kan göra textanalyser. Detta innehåll finns med i såväl kursplanen i samiska som kursplanerna i svenska, svenska som andraspråk och engelska för att stärka elevernas utveckling som läsare på sina olika språk.

Enligt internationella undersökningar, till exempel PIRLS, har svenska elever sedan 1992 haft en sjunkande trend i sin läsförmåga. En av de förklaringar som getts till detta har varit att det i svensk skola inte finns någon stark tradition av att undervisa elever om olika sätt att läsa olika typer av texter. Att ha fått en sådan undervisning som fokuserar på såväl textens form och innehåll som på budskap och det medium som texten förekommer i, verkar avgörande för elevernas förmåga att bredda och fördjupa läsförmågan. För att ge en bredd och variation i de texter som eleverna möter lyfter kursplanen i de högre årskurserna fram att de ska hämtas från *olika medier*. Detta kan ses som en aspekt av ett livslångt lärande genom att eleverna utvecklar förmågan att ta del av språket i omvärlden.

Samiska som förstaspråk respektive andraspråk

De elever som läser samiska som andraspråk möter i årskurserna 1–3 mycket grundläggande *lässtrategier för att förstå och tolka texter*. Det kan handla om att ta hjälp av bilder, rubriker eller förförståelse vid läsningen. De elever som läser samiska som förstaspråk har tillräckliga kunskaper för att läsa sammanhängande texter och därför möter de redan i årskurserna 1–3 *lässtrategier för att förstå och tolka texter samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll*. Det kan till exempel handla om att läsa för att uppfatta huvuddragen i en text eller för att hitta detaljer. Detta innehåll möter eleverna som läser andraspråk i årskurserna 4–6 då de har hunnit utveckla tillräcklig läsförmåga.

I årskurserna 4–6 möter eleverna som läser förstaspråk *strategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt strategier för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna*. Texter från olika medier kan till exempel hämtas från böcker, internet, tidningar eller filmer. Kursplanen anger att texterna ska komma från olika medier för att möjliggöra ett inflöde av levande och dynamiskt språk. Detta inflöde ger eleverna en möjlighet att utveckla en större språklig medvetenhet samt mer komplexa och varierande lässtrategier. Detta innehåll möter eleverna som läser andraspråk i årskurserna 7–9.

I årskurserna 7–9 möter eleverna som läser förstaspråk *lässtrategier för att tolka och analysera texter från olika medier*. Ordvalet analysera anger progressionen. Att analysera text innebär, till skillnad från att tolka en texts budskap, att närma sig texten på ett djupare plan och undersöka flera dimensioner i denna, till exempel tilltal, bruk av synonymer, specifika stilgrepp som ironi och sarkasm eller målgruppsanpassningen av språket. Det här kräver en god läsförmåga och därför finns inte detta innehåll med i samiska som andraspråk.

Skrivande

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk</i>	Skrivande av texter om för eleven välbekanta ämnen.	Skrivande av berättande texter och faktatexter med hjälp av texternas typiska uppbyggnad och språkliga drag. Skapande av texter där ord och bild samspelar.	Skrivande av olika typer av texter med hjälp av deras typiska uppbyggnad och språkliga drag.
<i>Samiska som andraspråk</i>	Skrivande av olika slags enkla texter med bildstöd.	Skrivande av berättande texter och faktatexter. Skapande av texter där ord och bild samspelar.	Skrivande av olika typer av texter med deras typiska uppbyggnad och språkliga drag.

Kursplanen anger att alla elever genom hela grundskoletiden ska få undervisning i hur man skriver olika typer av texter.

Samiska som förstaspråk

I samiska som förstaspråk möter eleverna i årskurserna 1–3 skrivande av texter om ämnen som är *välbekanta* för dem, och i årskurserna 4–6 skrivande av *berättande texter och faktatexter med hjälp av texternas typiska uppbyggnad och språkliga drag*. Progressionen går från det elevnära till texter som fordrar mer kunskap om genrespecifika stilgrepp. Att skriva olika slags texter med hjälp av deras typiska uppbyggnad och språkliga drag innebär att anpassa formen och innehållet efter den genre man skriver i och efter vem som är mottagare. Det kan till exempel innebära att skriva en insändare som riktar sig till politiker och invånare på orten där man bor eller en påhittad nyhetsartikel. Då är det viktigt hur man strukturerar texten beroende på dess innehåll och med avseende på vilka ord som är lämpliga att använda.

I årskurserna 4–6 ska eleverna också möta *skapande av texter där ord och bild samspelar*. Det kan till exempel vara serietidningar eller webbtexter där den skrivna texten bär en del av meningen medan bilderna bär en annan del. För att läsa och förstå hela innebörden i en sådan text måste man klara av att läsa och avkoda både text och bild. För att skapa sådana texter behöver eleverna kunskaper om hur uttrycken byggs upp och kompletteras varandra.

I årskurserna 7–9 möter eleverna ett än bredare spektrum av skrivande i form av *olika typer av texter*. Olika typer av texter kan innefatta allt från recensioner av böcker och filmer till inlägg i sociala medier. Fortfarande ska eleverna möta de olika texttypernas *uppbyggnad och språkliga drag*. Progressionen ligger i att eleverna skriver allt fler olika och mer komplexa texter ju äldre de blir.

I kunskapsområdet ”Texter” anger kursplanen vilka olika typer av texter som eleverna ska läsa i olika årskurser. Då kan det även vara lämpligt att skriva dessa typer av texter i syfte att utveckla kunskaper om olika strategier för att skriva.

Samiska som andraspråk

I samiska som andraspråk möter eleverna i årskurserna 1–3 skrivande av *olika slags enkla texter med bildstöd*. Skrivningen utgår från den låga språkliga nivå som eleverna här kan befinna sig på, även om de successivt måste få möta utmaningar utifrån den nivå de befinner sig på. I årskurserna 4–6 och 7–9 sammanfaller innehållet med samiska som förstaspråk, med den skillnaden att eleverna inte behöver möta texternas genrespecifika uppbyggnad och språkliga drag i årskurserna 4–6. I årskurserna 7–9 ska emellertid även de elever som läser samiska som andraspråk få möta och arbeta med olika slags texter *med deras typiska uppbyggnad och språkliga drag*.

Samiska alfabetet, stavningsregler och struktur

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk</i>	Samiskas alfabetet. Stavningsregler för vanligt förekommande ord i elevnära texter.	Samiskans struktur med meningsbyggnad, stavningsregler, ords böjningsmönster och ordklasser.	Samiskans struktur med ordbildning, ords böjningsmönster, ordklasser och satsdelar.

I alla årskurser ska eleverna möta ett innehåll som handlar om språkets struktur. Kunskaper om form och struktur är ett medel för att utveckla språkfärdigheten, och vetskapen om att man behärskar de formella aspekterna av språket gör att den språkliga tryggheten och lusten att uttrycka sig ökar.

När eleverna möter det innehåll som handlar om språkets struktur är det ofta givande att anlägga ett jämförande perspektiv. Eleverna ska kunna dra nytta av sin flerspråkighet genom att jämföra samiskans struktur med till exempel svenskans. Sådana jämförelser utvecklar förståelsen för språkens uppbyggnad.

Kursplanen skriver fram en progression i formläran från mötet med alfabetet och grundläggande stavningsregler i de lägre årskurserna till kunskaper om ordföljd, meningsbyggnad, ords böjningsmönster, ordklasser, ordbildning och satsdelar i de högre årskurserna. Alla dessa delar är viktiga för både samiska som förstaspråk och andraspråk, och kursplanen strävar efter att utveckla elevernas möjligheter att uppnå språkriktighet i tal och skrift.

Samiska som förstaspråk respektive andraspråk

Det centrala innehållet som rör samiskans form och struktur är identiskt för både samiska som första- och andraspråk. Anledningen är att innehållet går att individualisera allt efter elevernas olika grad av språkförmåga och behov.

Ordböcker och andra hjälpmedel

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk		Ordböcker och andra hjälpmedel för stavning och ordförståelse.	Hjälpmiddel för informationssökning och ordförståelse, till exempel ordböcker i tryckt och digital form.

En språklig säkerhet innefattar att kunna använda olika slags hjälpmedel för att lösa problem som dyker upp. Eleverna ska i undervisningen möta ordböcker och andra hjälpmedel för informationssökning och ordförståelse, till exempel digitala språkbehandlingsprogram eller lexikon. Det ger dem en möjlighet att söka information självständigt och därmed ta större eget ansvar för sitt lärande.

Progressionen ligger i att eleverna i årskurserna 4–6 framför allt möter hjälpmedel för *stavning och ordförståelse*, medan eleverna i de högre årskurserna även möter olika hjälpmedel för *informationssökning*. Naturligtvis möter många elever hjälpmedel för informationssökning även i de lägre årskurserna, men det är obligatoriskt innehåll först i årskurserna 7–9. I den digitala världen finns ett ständigt inflöde av dynamiskt språk och här finns goda möjligheter att möta levande samiska i olika sammanhang.

Samiska som förstaspråk respektive andraspråk

Det centrala innehållet som rör ordböcker och andra hjälpmedel är identiskt för både samiska som första- och andraspråk. Anledningen är att innehållet går att individualisera allt efter elevernas olika grad av språkförmåga och behov.

Tala, lyssna och samtala

Kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtala” lyfter fram det muntliga i ämnet. Att kunna tala, lyssna och samtala med olika syften och i skilda situationer är nödvändiga delar av en funktionell språkförmåga.

Samtal, berättande och presentationer

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk</i>	Samtal om vardagliga företeelser och händelser.	Samtal om egna och andras upplevelser, vardagliga företeelser och händelser. Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare. Stödord, bilder och digitala medier som hjälpmedel för att planera och genomföra en muntlig presentation.	Samtal om för eleven välbekanta ämnen, samt om aktuella händelser, tankar, känslor och åsikter. Olika former för muntligt återberättande, beskrivande och reflekterande, samt muntliga presentationer med anpassning av språket till situation och mottagare.
<i>Samiska som andraspråk</i>	Samtal, frågor och svar, samt hälsningsfraser och presentationer av sig själv.	Samtal om egna och andras upplevelser samt om vardagliga händelser. Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare. Stödord, bilder och digitala medier som hjälpmedel för att planera och genomföra en muntlig presentation.	Samtal om för eleven välbekanta ämnen, samt om aktuella händelser, tankar, känslor och åsikter. Olika former för muntligt återberättande, beskrivande och reflekterande, samt muntliga presentationer med anpassning av språket till situation och mottagare.

Eleverna kan utveckla goda muntliga språkfärdigheter i samiska när de får en möjlighet att delta i samtal, berätta och presentera något inför andra för att uttrycka och tolka känslor, tankar, åsikter och idéer. Därför lyfter kursplanen fram innehållspunkter som handlar om samtal, berättande och presentationer.

Samiska som förstaspråk

I samiska som förstaspråk möter eleverna i årskurserna 1–3 samtal om *vardagliga företeelser och händelser* och i årskurserna 4–6 samtal om *egna och andras upplevelser, vardagliga företeelser och händelser*. I årskurserna 7–9 möter alla elever samtal om *för eleven välbekanta ämnen, samt om aktuella händelser, tankar, känslor och åsikter*. Progressionen går från samtal om det elevnära och konkreta mot en ökad grad av övergripande och mer abstrakta samtalsämnen. Genom att eleverna får möjlighet att använda språket

i allt fler sammanhang och samtalssituationer ju äldre de blir vidgar de sitt ordförråd och sin förmåga att variera språket, till exempel med avseende på utförlighet, inlevelse eller formell korrekthet.

Att kunna anpassa sitt språk och sitt framförande beroende på sammanhanget och målgruppen är viktigt för att kunna kommunicera på ett effektivt och funktionellt sätt. I samiska som förstaspråk möter eleverna i årskurserna 4–6 *muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare. Stödord, bilder och digitala medier som hjälpmedel för att planera och genomföra en muntlig presentation.* Muntligt berättande avser mer informella former av kommunikation, till exempel mellan eleven och en kamrat. Muntliga presentationer avser mer formaliserade former av redogörelser. Det kan handla om att utgå från ett givet ämne, till exempel en text som man har läst eller en film som man har sett, och det kan även innebära att använda olika hjälpmedel för att stödja presentationen. Kursplanen lyfter fram vikten av en medvetenhet om mottagaranpassning genom att alla elever i årskurserna 7–9 arbetar med *olika former för muntligt återberättande, beskrivande och reflekterande, samt muntliga presentationer med anpassning av språket till situation och mottagare.*

Samiska som andraspråk

Samiska som andraspråk börjar i årskurserna 1–3 på en mer grundläggande nivå än förstaspråk vad gäller samtalsinnehåll *med samtal, frågor och svar, samt hälsningsfraser och presentationer av sig själv.* Därefter sammanfaller innehållet om samtal för båda elevgrupperna i årskurserna 4–6 och 7–9.

När det gäller det innehåll som handlar om muntligt berättande och muntliga presentationer möter eleverna som läser samiska som förstaspråk och andraspråk samma innehåll i årskurserna 4–6 och 7–9 eftersom detta innehåll är möjligt att arbeta med när man väl nått en grundläggande språkfärdighetsnivå.

Talad nord-, lule- och sydsamiska

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk			Talad nord-, lule- och sydsamiska.

I Sverige indelas samiskan i tre huvudvarieteter, nord-, lule- och sydsamiska, var och en med sin egen ortografi. Genom mötet med talad nord-, lule-, och sydsamiska får eleverna i de högsta årskurserna en möjlighet att bekanta sig med och utvidga sin förståelse av den språkliga och kulturella mångfalden i det samiska samhället. Därigenom kan gemenskapen med de olika områden där elevens egen varietet och dialekt inte används öka.

Det är inte rimligt att kräva att eleverna ska kunna läsa, skriva, tala och samtala på de olika varieteterna, men att höra skillnad på talad nord-, lule- och sydsamiska är fullt möjligt och därför bör innehållet begränsas till detta.

Samiska som förstaspråk respektive andraspråk

Det centrala innehållet som rör talad nord-, lule- och sydsamiska är identiskt för både samiska som första- och andraspråk. Anledningen är att innehållet går att individualisera allt efter elevernas olika grad av språkförmåga.

Texter

Kunskapsområdet ”Texter” är identiskt för både samiska som första- och andraspråk. Dels för att innehållet är möjligt att individualisera, dels för att lärandet av språket för alla elever till stor del sker i mötet med litteraturen.

I mötet med texter är det nödvändigt att ha i åtanke att samiskan har ett ungt skriftspråk. Den kunskap och de berättelser som har överförts mellan generationerna har tidigare förmedlats muntligt, till exempel i form av sägner, ordspråk eller jojk. Kursplanens skrivningar om möte med olika slags texter ska förstås som att de ibland även inrymmer mötet med olika muntliga uttrycksformer.

Den samiska kulturen spänner över flera länder och därför är det möjligt att använda texter från de andra nordiska länderna i Sápmi/Sábme/Saepmie i undervisningen. En sådan bredd i utbudet ger en språklig och kulturell variation och bidrar därmed till att eleverna kan få fördjupade insikter i det samiska området.

Berättande och poetiska texter

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk</i>	Berättande och poetiska texter för barn i form av bilderböcker, kapitelböcker, sagor och sägner, samt texter med anknytning till samiska traditioner, företeelser och uttrycksformer.	Berättande och poetiska texter för barn och unga i form av skönlitteratur, sagor och sägner. Berättande och poetiska texter som belyser samers villkor, traditioner och samiska uttrycksformer.	Skönlitteratur för ungdomar och vuxna samt andra berättande och poetiska texter med anknytning till samiska traditioner och företeelser. Skönlitteratur som belyser samers villkor, identitets- och livsfrågor.

I årskurserna 1–3 ska eleverna möta berättande och poetiska texter *med anknytning till samiska traditioner, företeelser och uttrycksformer*. Detta kan innebära att möta texter om till exempel samtida vardagsliv eller texter som återger traditionella berättelser. Det kan också handla om texter som innehåller typiska samiska uttryck eller ordspråk. Samiska uttrycksformer innefattar bland annat den samiska berättartraditionen, jojk, sånger, dikter, musik, rim, ramsor, ordspråk och diiddat/dijda, det vill säga folketro om hur man hanterar olika situationer och fenomen i vardagslivet.

I de senare årskurserna ska eleverna möta texter som *belyser samers villkor, traditioner och samiska uttrycksformer* (årskurserna 4–6) samt texter som *belyser samers villkor, identitets- och livsfrågor* (årskurserna 7–9). I barn- och ungdomsåren söker många sin identitet och då kan mötet med berättande och poetiska texter med samisk anknytning spegla och stärka samiska barn och unga i deras sökande. Skrivningarna i kursplanen är ett sätt att betona att eleverna ska möta texter som både vidareutvecklar deras intressen och kunskaper och samtidigt öppnar upp för nya insikter. Progressionen ligger i att texterna successivt blir mer komplexa. Det ger större utrymme för analyser av bland annat budskap och stilgrepp.

Faktatexter

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk</i>	Faktatexter för barn med anknytning till samiska traditioner, företeelser och uttrycksformer.	Faktatexter för barn och unga med anknytning till samiska traditioner, företeelser och uttrycksformer.	Beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar och arbetsbeskrivningar. Texternas syfte, innehåll och typiska språkliga drag.

Eleverna ska i alla årskurser möta sakprosa. Ju äldre eleverna blir, desto mer komplexa blir texterna de möter. I kursplanen i ämnet svenska finns ett omfattande innehåll som handlar om att eleverna ska möta och utveckla rena genrekunskaper om sakprosa. Inom ramen för ämnet samiska ligger fokus i stället på att möta en bredd av olika texter för att utveckla språket och möta ett specifikt textinnehåll.

I årskurserna 1–3 och 4–6 möter eleverna *faktatexter* med *anknytning till samiska traditioner, företeelser och uttrycksformer*. Det finns ingen uppdelning i specifika genrer i dessa lägre årskurser. Mötet med faktatexter är i stället ett sätt för eleverna att bekanta sig med innehåll, form och struktur i andra skrivna genrer än enbart berättande. Progressionen går från mötet med enbart faktatexter i de lägre årskurserna till mötet med fler och mer komplexa sakprosagenrer i årskurserna 7–9. Nu anger kursplanen att eleverna ska möta *beskrivande, förklarande, instruerande och argumenterande texter* samt deras *syfte, innehåll och typiska språkliga drag*. Breddningen av genrer ger eleverna en möjlighet att utveckla sin förmåga att tillägna sig innehållet i olika typer av texter samt formulera och uttrycka sig i flera olika situationer och sammanhang.

Kursplanen anger att faktatexterna i årskurserna 1–6 ska ha anknytning till *samiska traditioner och uttrycksformer*. Det innebär att texterna med fördel kan beröra det innehåll som finns i kunskapsområdet ”Samisk kultur”.

Språkbruk

I kunskapsområdet ”Språkbruk” finns innehållspunkter som handlar om språkliga företeelser i tal och skrift samt ord och begrepp som är specifika för samiska miljöer.

Talspråk och skriftspråk

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Samiska som förstaspråk	Likheter och skillnader mellan elevens talspråk och skriftspråket.	Likheter och skillnader mellan elevens talspråk och skriftspråket.	Likheter och skillnader mellan elevens talspråk och skriftspråket.

De elever som har samiska som förstaspråk lär sig språket genom att gå från tal till skrift. Elevernas talade språk och deras dialekt skiljer sig emellertid ofta från skriftspråket och det kan försvåra deras skriftspråkliga inläring. För att uppnå en språklig säkerhet behöver eleverna bli medvetna om skillnaderna mellan tal och skrift. Innehållspunkten *likheter och skillnader mellan elevens talspråk och skriftspråket* finns därför med i alla årskurser i samiska som förstaspråk.

Samiska som andraspråk

De elever som har samiska som andraspråk lär sig att skriva och läsa parallellt. Det betyder att deras talspråk utvecklas på samma grund som skriftspråket. Därmed finns inget behov av att möta innehållet likheter och skillnader mellan elevens tal- och skriftspråk i samiska som andraspråk och därför finns inte innehållspunkten med i andraspråk.

Ord och begrepp

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
Samiska som förstaspråk	Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter, samt ord och begrepp som är specifika för samiska miljöer, till exempel dialektord och släktbenämningar.	Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter, samt ord och begrepp som är specifika för samiska miljöer, till exempel ord som beskriver naturen.	Ord och begrepp för samiska traditioner, näringar och samhällsstrukturer, samt samiskt kulturarv.
Samiska som andraspråk	Ord och begrepp som är specifika för samiska miljöer, till exempel släktbenämningar.	Ord och begrepp som är specifika för samiska miljöer, till exempel ord som beskriver naturen.	Ord och begrepp som är specifika för samiska miljöer, till exempel vädertecken och märkesdagar.

Det samiska språket är starkt präglad av samernas traditionella levnadssätt och historia, och därigenom rikt på ord och nyanser som är *specifika för samiska miljöer*. I undervisningen ska samtliga elever i alla årskurser bekanta sig med dessa ord och begrepp. Kursplanen ger exempel på olika typer av ord i de olika årskurserna för att signalera att eleverna hela tiden ska vidga sitt ordförråd. För att undervisningen om ord och begrepp inte ska få en alltför ensidig historisk slagsida är det emellertid viktigt att understryka att samiskan ständigt utvecklas, till exempel genom ungdomsspråk, sms, chatt och lånord. För att språket ska vara ett verktyg för att hantera vardagen krävs att eleverna utvecklar kunskaper i både traditionellt och nydanande språk.

Samiska som förstaspråk respektive andraspråk

De elever som har samiska som förstaspråk möter i årskurserna 1–6 innehållet *ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter*. Det är betydelsefullt att eleverna kan relatera det de möter i undervisningen till sin egen verklighet och få samtala om närliggande frågor. Eftersom detta ställer krav på den språkliga färdigheten behöver det göras på det starkaste språket och därför finns innehållet bara med i samiska som förstaspråk. Även elever som har samiska som andraspråk har möjlighet att möta detta innehåll, men det är inte obligatoriskt innehåll i kursplanen.

Eleverna som läser samiska som förstaspråk möter i årskurserna 7–9 också ett något mer omfattande innehåll i form av *ord och begrepp för samiska traditioner, näringar och samhällsstrukturer, samt samiskt kulturarv*. Det finns inget som hindrar att även de elever som läser samiska som andraspråk möter detta innehåll, även om det inte är obligatoriskt i undervisningen.

Samisk kultur

Kunskapsområdet ”Samisk kultur” är identiskt för både samiska som första- och andraspråk eftersom alla elever har rätt till samma kulturkunskaper. Området rymmer ett brett innehåll om språk, traditioner, levnadssätt, näringar och estetiska uttrycksformer ur ett historiskt och nutida perspektiv.

En viktig utgångspunkt för kunskapsområdet har varit en syn på kultur som något flexibelt och föränderligt i tid och rum. Skrivningarna i kursplanen är därför medvetet öppet formulerade för att ge lärare och elever möjligheter att tillsammans avgöra var de vill lägga fokus, utifrån den enskilda gruppens sammansättning och behov.

Den traditionella samiska kulturen är präglad av ett förhållningssätt som går ut på att använda naturens resurser på ett ekologiskt hållbart sätt. Innehållet i kunskapsområdet kan bidra till att förmedla detta förhållningssätt och knyter an till läroplanens skrivningar om ”hur vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling”.

Samers levnadssätt förr och nu

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk</i>	Samers levnadssätt i dag med utgångspunkt i historia och kulturarv. Traditionella samiska boendeformer, färdssätt och näringar i form av renskötsel, jakt och fiske.	Samers levnadssätt i dag med utgångspunkt i historia och kulturarv. Renskötselåret samt olika sätt att fiska och jaga.	Samers levnadssätt i dag med utgångspunkt i historia och kulturarv. Traditionella näringar och samiska institutioner och organisationer. Sametinget, dess verksamhet och funktion.

Eftersom språk, historia och kultur är nära förbundna med varandra strävar kursplanen efter att lyfta fram hur samer lever i dag, med utgångspunkt i historia och kulturarv. Ett sådant perspektiv kan bland annat möjliggöra en överföring av kunskaper och erfarenheter från äldre generationer till yngre. Kursplanens skrivningar om kulturarv utgår från en bred definition av begreppet. Kulturarvet kan inrymma en mängd företeelser, till exempel lämningar i naturen, muntlig berättarkonst eller traditionell samisk musik i form av jojk. Innehållet gör det möjligt för eleverna att utveckla en djupare förståelse av det nutida och de möter det därför genom alla årskurser.

Att möta *samers levnadssätt i dag med utgångspunkt i historia och kulturarv* kan till exempel innebära att bekanta sig med nya samiska näringar i form av turism, livsmedelsproduktion och kläddesign och samtidigt undersöka vilka kopplingar dessa näringar har till traditionella samiska näringar, företeelser och levnadssätt. Genom att på detta sätt lyfta fram det nutida i undervisningen blir det möjligt för eleverna att urskilja framtida studie- och yrkesmöjligheter i ett samiskt samhälle. Innehållet knyter därigenom även an till den samlade läroplanens andra del och dess skrivningar om att eleven ska ges möjlighet att ”lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt”. Detta kan främja ett förhållningssätt som är präglad av entreprenörskap.

I årskurserna 1–3 lyfter kursplanen fram det närliggande i form av *traditionella samiska boendeformer, färdssätt och näringar i form av renskötsel, jakt och fiske*. Innehållet är medvetet allmänt formulerat för att ge eleverna en första, översiktlig helhetsbild av vad som kan vara det traditionellt samiska, oavsett var eleven bor.

I årskurserna 4–6 ligger fokus i innehållet på de traditionella näringar som har utgjort basen för samiskt levnadssätt och samisk kultur, nämligen *renskötselåret samt olika sätt att fiska och jaga*. Genom att eleverna får möta ett konkret innehåll som handlar om hur de traditionella näringarna har bedrivits vill kursplanen, förutom att ge kunskaper om själva näringarna, bidra till att ge eleverna en bild av de olika miljöer där näringarna har utvecklats, till exempel skogen, fjället och kusten.

I årskurserna 7–9 fortsätter eleverna att möta *traditionella näringar*, men nu förväntas de ha en så pass god bild av den samiska kulturens bakgrund och historia att tyngdpunkten förflyttas mer mot det nutida samiska samhället. För att eleverna ska ges möjlighet att ta aktiv del i och bidra till det samiska samhällets fortlevnad och utveckling lyfter kursplanen fram *samiska institutioner och organisationer*, till exempel

sameradion, den samiska högskolan och samiska ungdomsorganisationer. Det är också viktigt att bli medveten om möjligheten att påverka och ta del i det samiska samhället och därför möter eleverna *sametinget, dess verksamhet och funktion*.

Samiska kulturuttryck

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk</i>	Samiskt kulturarv i form av olika slöjdarter och musik.	Samiskt kulturarv i form av slöjdade bruks- och konstföremål, musik samt koltar från området där elevernas språkvarietet talas.	Några samiska författare och deras verk. Traditionell och modern jojk och annan samisk musik.

Det centrala innehållet om samiskt kulturarv och samiska kulturuttryck är valt för att ge eleverna en bred bild av olika traditionella och nutida samiska estetiska uttrycksformer. I årskurserna 1–3 möter eleverna samiskt kulturarv i form av *olika slöjdarter och musik*. Innehållet är medvetet allmänt formulerat för att ge eleverna en första orientering i vad som är typiska samiska uttrycksformer.

I årskurserna 4–6 möter eleverna ett mer specifikt innehåll i form av *slöjdade bruks- och konstföremål, musik samt koltar från området där elevernas språkvarietet talas*. I mötet med det här innehållet kan eleverna utveckla kunskaper om typiska samiska uttryck, till exempel mönster och symboler samt former och färger. Genom att bekanta sig med innehållet kan eleverna också utveckla kunskaper om hur material väljs ut, tas tillvara och bearbetas för att användas i olika funktioner, antingen som bruksföremål eller som konstnärliga uttryck.

Kursplanen anger att eleverna ska bekanta sig med koltar från området där deras språkvarietet talas. När det gäller mönster, symboler, former och färger kommer detta påtagligt och konkret till uttryck i klädesplagg från specifika områden. För de elever som bor utanför Sápmi/Sábme/Saepmie eller utanför sitt eget språkområde, kan det vara särskilt betydelsefullt att undervisningen utvecklar deras kulturella identitet, genom att tydligt lyfta fram uttrycksformer som kan belysa deras geografiska ursprung.

I årskurserna 7–9 ska eleverna även ges en möjlighet att utveckla kunskaper om *några samiska författare och deras verk*. Det är ett sätt att orientera eleverna i samisk litteratur och vidga deras förståelse och intresse för denna. Kursplanen anger inte några enskilda författare som ska behandlas, utan det är upp till lärare och elever att avgöra utifrån intresse och sammanhang.

I dessa årskurser möter eleverna även ett innehåll som handlar om jojk och samisk musik. Kursplanen anger att eleverna ska få möta både *traditionell och modern jojk och annan samisk musik*. Innehållet är valt för att visa eleverna på bredden i den samiska musiken genom tiderna. Genom att utveckla kunskaper om traditionell jojk får eleverna även en möjlighet att utveckla en djupare förståelse och ett större intresse för sin egen samtida musik. I förlängningen kan mötet med detta innehåll väcka en nyfikenhet hos eleverna på att själva uttrycka sig musikaliskt.

Det samiska språket

	Årskurs 1–3	Årskurs 4–6	Årskurs 7–9
<i>Samiska som förstaspråk/ samiska som andraspråk</i>	Språkområden i Sverige där elevens egen språkvarietet talas.	Nord-, lule- och syd-samiska språkområden i Sápmi/Sábme/Saepmie och elevens språkliga ursprung.	Samiskans ursprung och utveckling.

Med utgångspunkt i det elevnära möter eleverna i årskurserna 1–3 kunskaper om det samiska språket genom innehållet *språkområden i Sverige där elevens egen språkvarietet talas*. Tanken med detta är att eleverna i de lägre årskurserna ska få en översiktlig bild av utbredningen av den egna varieteteten i Sverige, och samtidigt en första inblick i den samiska kulturens utbredning. I och med övergången till innehållet *nord-, lule- och syd-samiska språkområden i Sápmi/Sábme/Saepmie och elevens språkliga ursprung* i årskurserna 4–6 vidgas perspektivet till att fokusera även det som ligger geografiskt längre bort. Därmed ska eleverna ges möjlighet att få en helhetsbild av det samiska språkområdet.

Det är inte ovanligt att en elev bor i ett samiskt språkområde och har sina rötter i ett annat. Många elever bor också utanför Sápmi/Sábme/Saepmie och för dem finns samekulturen i mindre omfattning, eller inte alls, i närmiljön. I formuleringen *elevens språkliga ursprung* pekar kursplanen på möjligheten att ge även dessa elever en relation till sina språkliga och kulturella rötter genom kunskaper om de områden där den egna varieteteten talas.

I årskurserna 7–9 möter eleverna innehållet *samiskans ursprung och utveckling*. Kunskaper om varifrån och hur språket utvecklats hänger samman med kunskaper om hur kulturen utvecklats. Genom att till exempel betrakta ett språks ordförråd kan man dra slutsatser om vilka språkliga och därmed kulturella kontakter talarna av språket haft. Innehållet vill därför ge en bild av den samiska folkgruppens väg genom historien sådan den syns genom språkets utveckling. Här skulle till exempel kunna rymmas ett resonemang om och en översikt över de östsamiska språken. Innehållet kan med fördel behandlas i relation till annat innehåll i kursplanen, till exempel i mötet med ålderdomliga uttryck i texter eller med det samiska kulturarvet och historien.

Progressionen i innehållet går från fokus på språkets geografiska utbredning i de lägre årskurserna till språkets historia i de högre årskurserna. Eleverna får i de lägre årskurserna kunskaper om de geografiska sammanhangen och i de högre årskurserna kunskaper om de språkhistoriska sammanhangen.

KUNSKAPSKRAVEN

Kunskapskraven är skrivna i löpande text och ger helhetsbeskrivningar av vilka kunskaper som krävs för de olika betygsstegen. De grundar sig på förmågorna som beskrivs i de långsiktiga målen samt på det centrala innehållet.

Kunskapsformer och helhetssyn

Kunskapskraven är konstruerade utifrån den kunskapssyn som finns i läroplanen. Där beskrivs att kunskap kommer till uttryck i olika former, så kallade kunskapsformer, som förutsätter och samspelar med varandra. Dessa kunskapsformer kan till exempel vara att kunna analysera eller framställa något. Enligt läroplanen måste skolans arbete inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och skapa ett lärande där de olika formerna balanseras och blir till en helhet. Detta innebär att en specifik kunskapsform inte kan kopplas samman med ett visst betygssteg. Att en elev behärskar fakta i form av minneskunskap är med andra ord inte enbart knutet till betyget E. På samma sätt leder en elevs förståelse och analysförmåga inte automatiskt till betygen C eller A. Av den anledningen finns de kunskapsformer som beskrivs i ämnets långsiktiga mål uttryckta på alla betygsnivåer.

Kunskapskrav för olika årskurser

Kunskapskraven i samiska beskriver vad som krävs för de olika betygsstegen i årskurs 6 och 9 i grundskolan. Kraven utgår från de långsiktiga målen i syftet och relaterar till det centrala innehållet i årskurserna 1–6 respektive 7–9.

Kunskapskraven är skrivna som helhetsbeskrivningar och för att få betyget E, C eller A krävs att elevens kunskaper motsvarar beskrivningen av kunskapskravet i sin helhet.

I tabellform

Det är viktigt att läsa och förstå kunskapskraven ur ett helhetsperspektiv. Men för att det ska vara lätt att urskilja progressionen, det vill säga hur kraven förändras och utvecklas mellan betygsstegen, presenteras de förutom i löpande text även i en tabell i kursplanen.

Avläser man tabellen vertikalt framträder ett betygssteg i sin helhet. Läser man den i stället horisontellt syns progressionen mellan betygsstegen tydligt. De fetmarkerade orden visar vad som skiljer kunskapskraven på de olika betygsstegen från varandra.

Exempel:

<i>Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6</i>	<i>Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 6</i>	<i>Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 6</i>
Eleven visar grundläggande kunskaper om samisk kultur genom att ge enkla beskrivningar av betydelsefulla traditioner, kulturella uttryck och språkområden knutna till Sápmi/Sábme/Saepmie	Eleven visar goda kunskaper om samisk kultur genom att ge utvecklade beskrivningar av betydelsefulla traditioner, kulturella uttryck och språkområden knutna till Sápmi/Sábme/Saepmie	Eleven visar mycket goda kunskaper om samisk kultur genom att ge välutvecklade beskrivningar av betydelsefulla traditioner, kulturella uttryck och språkområden knutna till Sápmi/Sábme/Saepmie

Sammanfattande uttryck

För att kunskapskraven ska vara hanterbara och inte bli alltför omfattande, preciseras inte innehållet lika detaljerat i kunskapskraven som i det centrala innehållet. Alltför detaljerade kunskapskrav skulle även kunna ge oönskade effekter vid betygssättningen. Enstaka detaljer i kunskapskraven som eleven inte motsvarar skulle kunna leda till att eleven inte uppfyller kunskapskravet i sin helhet. Innehållet beskrivs därför ofta med sammanfattande uttryck i kunskapskraven.

Exempel:

Det sammanfattande uttrycket *betydelsefulla traditioner, kulturella uttryck och språkområden* som finns i utdraget ur kunskapskravet ovan syftar på flera olika punkter i det centrala innehållet. I årskurserna 4–6 syftar det bland annat på:

- Samers levnadssätt idag med utgångspunkt i historia och kulturarv.
- Renskötselfåret samt olika sätt att fiska och jaga.
- Samiskt kulturarv i form av slöjdade bruks- och konstföremål, musik samt koltar från området där elevernas språkvarietet talas.
- Nord-, lule- och sydsamiska språkområden i Sápmi/Sábme/Saepmie och elevens språkliga ursprung.

Relationen mellan kunskapskraven och de långsiktiga målen

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla förmågorna i de långsiktiga målen genom hela grundskoletiden. Här följer en övergripande beskrivning av utvecklingen i förmågorna, det vill säga progressionen, i ämnet samiska och hur den skrivs fram i kunskapskraven.

Förmågan att

– *formulera sig och kommunicera i tal*

och

– *anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang*

och

– *förstå olika former av talad samiska*

Progressionen i förmågorna att kommunicera i tal, att förstå olika former av talad samiska samt att anpassa språket efter olika sammanhang utgår i de tidigare årskurserna från att eleven för samtal om bekanta ämnen. I senare årskurser övergår den i ett krav på mer avancerade samtal och diskussioner om varierande ämnen. På de högre betygsnivåerna ställs allt högre krav på elevens sätt att ställa frågor och framföra åsikter, först så att samtalen upprätthålls och efter hand så att diskussionerna utvecklas med hjälp av välgrundade argument.

Det ligger också en progression i att elevens muntliga redogörelser uppvisar allt mer välfungerande innehåll, struktur och anpassning till situation och mottagare. Dessutom ställs allt högre krav på elevens sätt att förstärka framställningars budskap, i de tidigare årskurserna med olika hjälpmedel för kommunikation och i de senare med olika texttyper, estetiska uttryck och medier.

– *formulera sig och kommunicera i skrift*

och

– *urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer*

Progressionen i förmågorna att formulera sig i skrift och att urskilja språkliga strukturer utgår i de tidigare årskurserna från att eleven skriver enkla och tydliga texter. I senare årskurser och på de högre betygsnivåerna ökar kraven på texternas språk, innehåll och uppbyggnad. I senare årskurser ställs dessutom allt högre krav på anpassning till texttyp.

– *läsa och tolka innehållet i olika texter för skilda syften*

I den här förmågan ligger progressionen i att det ställs allt högre krav på elevens sammanfattningar av och kommentarer till olika texter. Dessutom ställs krav på att eleven visar ett ökat djup i sina resonemang om budskap i olika verk. I de tidigare årskurserna handlar det om tydligt framträdande budskap medan det på de högre betygsnivåerna i senare årskurser ställs allt högre krav på att eleven även för resonemang om underliggande budskap. Dessutom ökar kraven på elevens sätt att söka och välja ut information ur olika slags sakprosa.

– *reflektera över sociala, historiska och kulturella företeelser i det samiska samhället*

I den här förmågan ligger progressionen i att eleven ger allt mer fördjupade beskrivningar av kulturella uttryck och historiska skeenden. På de högre betygsnivåerna i senare årskurser krävs det också att eleven visar ett ökat djup i sina resonemang om aktuella samiska samhällsfrågor.

I senare årskurser ställs krav på att eleven dels jämför samiskan med något annat språk, dels urskiljer och ger exempel på skillnader mellan samiska varieteter i talad form.

Bedömning i samiska som förstaspråk respektive andraspråk

Med hänsyn till att elevernas språkbehärskning är olika finns det skilda kunskapskrav för samiska som förstaspråk och samiska som andraspråk. Den inledande delen av kunskapskraven som beskriver den muntliga och skriftliga språkförmågan skiljer sig åt. Det ställs genomgående högre krav på språkförmågan hos dem som har samiska som förstaspråk.

De delar av kunskapskraven som beskriver det centrala innehållet som handlar om historia och kultur är identiska, eftersom alla elever ska möta samma innehåll. Här är det viktigt att läraren vid bedömningen av detta tar hänsyn till elevernas olika språkliga förmåga, som den är beskriven i den inledande delen av kunskapskraven. Det innebär att eleverna kommer att redogöra för samma innehåll utifrån olika grad av språkfärdighet och ändå kunna bedömas som att de har nått samma betygssteg.

Bilaga: Användningen av värdeord i kunskapskraven

I kunskapskraven används ett antal uttryck, så kallade värdeord, för att beskriva kunskapsnivåer för olika betygssteg. För att kunskapskraven ska bli enhetliga och tydliga har varje betygssteg ett begränsat antal värdeord som används enbart för det betygssteget. Till exempel används uttrycket ”mycket goda” uteslutande på A-nivån, oavsett ämne. Alla värdeord i kunskapskraven är fetmarkerade för att skillnaderna mellan kunskapskraven ska bli tydliga.

De enda tillfällen då värdeorden är desamma för flera betygssteg är när kraven inte ökar mellan betygen. Då används samma värdeord som för det underliggande betygssteget. Ett exempel är kravet på simkunnighet i ämnet idrott och hälsa. Eftersom det ställs samma krav på simkunnighet för alla betygsnivåer uttrycks kravet på samma sätt för alla nivåer.

Kunskapskraven i engelska, moderna språk och teckenspråk för hörande skiljer sig från övriga ämnen i sin uppbyggnad och i begreppsanvändningen. Det beror på att kursplanerna och kunskapskraven i dessa ämnen utgår från den gemensamma europeiska referensramen för språk (GERS).

Sammanställning av värdeord

Nedan följer en sammanställning av några av de vanligaste värdeorden i kunskapskraven. Sammanställningen rymmer bara sådana värdeord som används i flera ämnen. På så sätt kan den tjäna som underlag för vidare diskussioner och jämförelser kring hur värdeorden används i olika ämnen.

I vissa fall anges i tabellen nedan alternativa värdeord för en nivå. Uttrycken varierar ibland något mellan kursplanerna för att nyansskillnader mellan olika ämnen ska bli tydliga, eller för att uttrycken ska passa in i olika textsammanhang. I många fall är uttrycken sådana att absoluta gränsdragningar mellan dem inte är möjliga att göra. Då måste värdeorden tolkas och förstås i relation till det sammanhang och det innehåll de relaterar till i respektive ämne. I anslutning till varje uppsättning värdeord följer en kort beskrivning av hur de används i kunskapskraven.

E	C	A
grundläggande	goda	mycket goda

Uttrycken används för att ange kvaliteten på de kunskaper som eleven har om något, till exempel *eleven har goda kunskaper om ...* När de här uttrycken används följer en beskrivning av hur elevens kunskaper visar sig. Konstruktionen har vanligen formen: *eleven har grundläggande kunskaper om xyz och visar det genom att ...* Den beskrivning som följer anger alltså nivån på vad grundläggande kunskaper innebär i det aktuella ämnet.

E	C	A
enkla	utvecklade	välutvecklade <i>alternativt</i> välutvecklade och nyanserade

Uttrycken används för att ange kvalitet i flera olika sammanhang, till exempel kvaliteten på beskrivningar, sammanfattningar, textbindningar, redogörelser, omdömen, motiveringar, dokumentationer eller resonemang. Begreppet *enkla* används alltid för att ange graden av komplexitet och inte för att ange att något är lätt att göra.

Graden av utveckling kan kännetecknas av olika saker beroende på sammanhang. I frasen *eleven kan ge enkla omdömen ...* används till exempel värdeorden för att beskriva hur utvecklad förmåga att utvärdera något som eleven visar. Med enkla omdömen avses då att omdömena grundar sig på basala analyser, är övergripande till sin karaktär och har tydliga inslag av subjektiva värderingar. Mer utvecklade omdömen grundar sig på djupare analyser och de är mer specifika till sin karaktär. De kännetecknas också av att värderingarna är sakliga snarare än subjektiva.

Ett annat exempel på hur de här värdeorden används är att de ibland anger med vilken kvalitet eleven motiverar olika ställningstaganden och val, exempelvis *eleven formulerar ställningstaganden med enkla motiveringar*. Enkla motiveringar kännetecknas ofta av att de är allmänt hållna och baseras mer på subjektiva värdeomdömen än på utvecklade argumentationer. Mer utvecklade motiveringar kännetecknas av att de väger in flera olika aspekter och baseras på allt mer tydliggjorda argumentationer och tankegångar.

Värdeorden enkla/utvecklade/välutvecklade används ofta för att ange kvaliteten på elevens resonemang, som i exemplet *eleven för också enkla resonemang om verket med kopplingar till dess upphovsman ...* Mer utvecklade resonemang kan till exempel innefatta flera olika kopplingar, längre resonemangskedjor eller en avvägd balans mellan detaljer och helhet. I samband med resonemang kombineras de här värdeorden ofta med uttryck som beskriver hur underbyggda elevens resonemang är.

E	C	A
till viss del underbyggda <i>alternativt</i> rimliga	relativt väl underbyggda	väl underbyggda

Uttrycken används för att ange graden av underbyggnad i elevens argument, slutsatser eller resonemang. Underbyggnad handlar om stöd i fakta och sakförhållanden men också om logiken i resonemanget. Ofta kombineras dessa värdeord med en angivelse av hur utvecklade elevens resonemang är, exempelvis *eleven för enkla och till viss del underbyggda resonemang om ...*

E	C	A
beskriver och ger exempel	förklarar och kopplar ihop delar till helheter <i>alternativt</i> förklarar och visar på samband	förklarar och generaliserar <i>alternativt</i> förklarar och visar på generella drag <i>alternativt</i> förklarar och visar på mönster

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens förståelse, till exempel *eleven kan förklara och generalisera kring några centrala naturvetenskapliga upptäckter och deras betydelse för människors levnadsvillkor ...* På de högre betygsnivåerna visar eleven en djupare förståelse genom att förklara hur delar hänger ihop och bildar helheter och mönster. Att förklara och generalisera handlar om att utifrån enskildheter och sammanhang kunna dra slutsatser som går att överföra till andra sammanhang. I exemplet ovan kan generaliseringen innebära att eleven använder sina kunskaper om enskilda upptäckter för att dra slutsatser om naturvetenskapens villkor och betydelse.

E	C	A
enkel/enkla <i>alternativt</i> enkelt identifierbara	förhållandevis komplex/komplexa	komplex/komplexa

Uttrycken används vanligen för att beskriva karaktären på de samband eller relationer som eleven kan identifiera och beskriva. Till exempel att *eleven beskriver enkla samband inom och mellan olika samhällsstrukturer*. Enkla samband karaktäriseras av att de är lätta att identifiera och kan beskrivas endast i något led. På de högre betygsstegen visar eleven en mer utvecklad analysförmåga genom att beskriva allt mer komplexa samband eller relationer. Komplexiteten kan då ligga i att relationerna är mindre uppenbara och blir synliga först genom att eleven beskriver samband i flera led, till exempel mellan ekonomiska och politiska strukturer i samhället.

E	C	A
som till viss del för diskussionerna framåt <i>alternativt</i> som i huvudsak hör till ämnet	som för diskussionerna framåt	som för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem

Uttrycken används för att beskriva kvaliteten på elevens inlägg och reflektioner i olika sammanhang. Det kan till exempel handla om att *eleven diskuterar på ett sätt som till viss del för diskussionerna framåt ...* För högre betygssteg krävs att inläggen är av sådan kvalitet att de för diskussionerna framåt och fördjupar eller breddar dem med till exempel ytterligare fakta eller nya perspektiv.

E	C	A
till viss del anpassat <i>alternativt</i> med viss anpassning	förhållandevis väl anpassat <i>alternativt</i> med förhållandevis god anpassning	väl anpassat <i>alternativt</i> med god anpassning

Uttrycken används för att beskriva hur väl eleven kan anpassa sitt handlande till en situation eller ett sammanhang. Det kan till exempel handla om att anpassa sitt språk eller sin framställning till syftet och målgruppen.

Uttrycken används också för att beskriva hur väl anpassad användningen av till exempel strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller är till olika situationer. Exempelvis i frasen *eleven kan välja och använda strategier och metoder med viss anpassning till problemets karaktär*. Viss anpassning innebär i exemplet ovan att eleven väljer och använder strategier och metoder med någon tanke om att de ska fungera i den aktuella problemsituationen. På högre betygsnivåer krävs att eleven väljer och använder strategier och metoder som är allt mer effektiva i förhållande till problemet som ska lösas.

E	C	A
i huvudsak fungerande	ändamålsenligt <i>alternativt</i> relativt väl fungerande	ändamålsenligt och effektivt <i>alternativt</i> väl fungerande

Uttrycken används för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att bland annat välja, använda och kombinera strategier, metoder, verktyg, begrepp eller modeller. Till exempel i frasen *eleven kan använda handverktyg på ett i huvudsak fungerande sätt och ...* För de högre betygen ökar kraven på skicklighet i tillämpningen.

Uttrycken används även för att ange kvaliteten på resultatet, till exempel *kompositioner som har en i huvudsak fungerande form*. I det sammanhanget syns progressionen genom i vilken mån de olika delarna i kompositionen skapar en helhet, hur stor del av kompositionen som fungerar och hur väl den fungerar i sammanhanget.

Uttrycken används också för att ange hur utvecklad elevens förmåga är att använda olika typer av informationskällor, till exempel *eleven använder olika typer av källor på ett i huvudsak fungerande sätt ...* På högre betygsnivåer visar eleven en allt mer välfungerande källanvändning genom att på ett medvetet sätt söka information utifrån kunskaper om olika källors möjligheter och begränsningar. När uttrycken används för att ange nivån på elevens förmåga att använda källor kombineras de vanligen med uttryck som anger hur underbyggda resonemang eleven för om informationens och källornas trovärdighet och relevans.

E	C	A
avgränsat	relativt varierat	varierat

I vissa ämnen kombineras uttrycken om hur underbyggda resonemang eleven för om källors trovärdighet och relevans med uttryck som beskriver med vilken variation eleven väljer källor för att söka information. Med ett avgränsat urval avses några få källor. På högre betygsnivåer kan eleven hantera både fler källor och källor av olika slag.

E	C	A
prövar	prövar och omprövar	prövar och omprövar systematiskt

Uttrycken används för att ange med vilken kvalitet eleven prövar något, till exempel hur olika material och hantverkstekniker kan kombineras i skapandet av olika föremål. Att pröva och ompröva innebär ett reflekterande arbetssätt där eleven prövar till exempel olika materialkombinationer för att hitta det uttryck eller den funktion som önskas. På de lägre nivåerna sker provandet ostrukturerat och sökande. På den högsta nivån sker provandet på ett mer utvecklat sätt efter någon form av princip eller struktur.

E	C	A
bidrar till att formulera ... som leder framåt	formulerar ... som efter någon bearbetning leder framåt	formulerar ... som leder framåt

Uttrycken används för att ange hur självständigt och med vilken kvalitet eleven kan formulera till exempel handlingsalternativ, modeller eller frågeställningar. Exempelvis *eleven bidrar till att formulera enkla frågeställningar och planeringar som det går att arbeta systematiskt utifrån*. Att eleven "bidrar till att formulera" något innebär att kraven på självständighet är låga. Nästa nivå innebär att eleven klarar av att formulera handlingsalternativ, frågeställningar eller modeller självständigt, men att dessa behöver någon form av bearbetning för att fungera. På den högsta betygsnivån formulerar eleven självständigt handlingsalternativ, modeller och frågeställningar som fungerar utan bearbetning.

E	C	A
viss	relativt god	god

Uttrycken används bland annat för att ange vilken grad av stilkänsla eller språklig variation eleven visar i olika sammanhang, som i frasen *eleven kan skriva olika slags texter med viss språklig variation ...* De används också för att beskriva hur förtrogen eleven är med något, som i satsen *dessutom kan eleven med viss säkerhet urskilja och ge exempel på musikaliska karaktärsdrag från olika genrer och kulturer ...* Uttrycken kan också användas för att beskriva kvaliteten i elevens användning av ämnesspecifika begrepp, som i formuleringen *eleven kan med god användning av ämnesspecifika begrepp beskriva hur ingående delar samverkar ...* I det sammanhanget innebär god användning att eleven använder ämnesspecifika begrepp frekvent och med precision i relevanta sammanhang.

Skolverket

www.skolverket.se

ISBN: 978-91-38325-73-5